

Karl Haushofer: *Pánázsia*. Ford. Németh Bálint. Pécs, 2017, Disciplina Kiadó. 49 oldal.

A kiadó korábban két első világháborús pilótabeszámolót, naplót illetve visszaemlékezést adott ki igen ízléses kivitelben. Ez most egy füzet, a geopolitika német klasszikusának két tanulmánya. Felmerülhet a kérdés, hogy mi értelme van ma 1932-ben megjelent írásokat közreadni, azonban a világpolitika alakulásait sokkal, de sokkal jobban meghatározzák geopolitikai elgondolások és adottságok, mint általában gondolják. Igaz, hogy az ázsiai társadalmi és politikai viszonyok nagymértékben megváltoztak a két tanulmány keletkezése óta, a földrajzi adottságok, az addigi történelmi konfliktusok és összefonódások viszont nem, és úgy tűnik, hogy a világpolitika stratégiái a mai napig szívesen olvassák a geopolitika tizenkilencedik–huszadik századi klasszikusainak munkáit. A változatlan történelemföldrajzi meghatározottságok és az utóbbi jelentősége mellett külön élményt nyújt Haushofer írásmódja. A türelmes odafigyelők számára talán nagyobbat is, mint a maga korában, amikor a hasonlóan igényes megfogalmazások mögött tapasztalható elképesztő gondolati intenzitás még általánosabb volt.

Sthaneshwar Timalsina: *Consciousness in Indian Philosophy. The Advaita doctrine of 'awareness only.'*

London–New York, 2009, Routledge /Hindu Studies Series/. 179 oldal.

A szerző valószínűleg nepáli származású, ma az Egyesült Államokban élő tudós, a tantrikus hagyományok, a tradicionális irodalom- és rítuselmélet, a jógikus bölcsélet és több más fontos hindú terület értő ismerője. Második könyvében nem kevesebbre vállalkozott, mint azoknak a hindú és buddhista tudatfelfogásoknak, tudattal kapcsolatos hagyományos tanításoknak az összegyűjtésére, melyek szerint a tudatosság nemcsak részleges természetű, hanem egyetemes valóság. Egyszerre szakszerűen és filozófiai nívón tekinti át a tudat egyedülvalóságára (*csinnmátra*), a tudat önmagát megvilágító valóságára (*szvaprákásátá*) vonatkozó hindú tanításokat, az egyéni lélek egyetlenségét (*ékadzsiva*) valló hindú tant, továbbá a buddhista *jógácsára* hagyomány központi, „csak-tudat(osság)” (*csittamátra*) tanításának hindú kritikáit, amely utóbbiak egy folyamatos vallási párbeszéd és egymásra figyelés mellett komoly viták eredményei, hiszen az érintett hindúk itt is a tudat egyetemes, nem-kettős és üdvözült természetét hangsúlyozták, szemben a buddhisták némiképp determinisztikusan felfogott „csak-tudatával”. Timalsina Németországban, az immanentista filozófia hazájában is tanult, ami értése mellett lehetővé tette számára, hogy a szolipszizmus fogalmát pozitíve és igenlően használja. Azonban nem re-

dukál mindent erre, hanem látszólag eltérő gondolati tartalmaikkal együtt mutatja be az említett, nagyjából a kilencedik és a tizenhatodik század között virágzó, ám napjainkig ható tanításokat.

Isabelle Ratié: *Le Soi et l'Autre. Identité, différence et alterité dans la philosophie de la Pratyabhijñā*. Leiden–Boston, 2011, Brill / Jerusalem Studies in Religion and Culture 13/. 785 oldal.

Ez a monumentális és nagyszerű könyv nem csupán vallástudományi szakmunka. Noha szerzője az indiai vallások, különösen a *saiva* bölcsélet elismert európai kutatója, sokkal általánosabb, alapvetőbb szinten is értékes alkotás. A *pratyabhidzsnyá* Siva híveinek kimondottan metafizikai tradíciója volt Kasmírban, hozzávetőleg a nyolcadik és a tizenharmadik század között. Ennek a dominánsan gnosztikus (megismeréscentrikus), nem-ritualisztikus hagyománynak a hatása később egészen Dél-Indiáig terjedt, és azt mondhatjuk, hogy a hinduizmus legtöbb olyan irányvonalára hatott, amely a tudat és a tudatosság valóságát figyelme és kultuszai középpontjába állította. Ratié főként kilencedik–tizenegyedik századi formáit vizsgálja, amikor Szómánanda, Utpaladéva és Abhinavagupta szövegei a leginkább önálló hagyományként mutatták, mely alapvetően a tudat nem-kettős, nem-dualista felfo-

gását hangsúlyozta. Ekkorra tehető a buddhizmus tudatközpontú tradícióira való odafigyelés, az azokkal folytatott párbeszéd és viták intenzív korszaka is, amivel a szerző behatóan foglalkozik. A *pratjabbhidzsnyától* eltérő hindú hagyományvonulatokat, a *njája*–*vaisésikát* és az *advaita védántát* ugyanígy filozófiai, gondolati nivón közelíti meg – nem csupán indológusként, szaktudósként, saivismus kutatóként. Így történhetett, hogy szinte a könyv elejétől fogva olyan univerzális, mindenkit érintő problémák kellős közepén találjuk magunkat, amilyen a Martin Buber által felvetett „én” és „te” problémája; az egyéniség nem csupán nyugati, egzisztencialista értelmű felvetése; a személyesség szoros összefüggése nemcsak a megtestesüléssel, hanem az isteni személyekkel (az „én” mellett az interszubjektív „te”-vel és „mi”-vel); valamint a „más” értelme, amely a *pratjabbhidzsnyá* tradíció szerint nem az „éne” kívül, hanem azt soha el nem hagyva is megvalósulhat. Ratié azon kevés szerző közé tartozik, aki elfogadja és többé-kevésbé igenli a szolipszizmust, hiszen az én vagy önmagam, végső soron – és az iménti problémákat megoldva – egyedüli létező, amely a „más” is teremti és fenntartja. Noha a *pratjabbhidzsnyá* hagyományban a „más” megengedett, sőt megkövetelt (miként a tantrikus tradíciókban általában, s Buber, Husserl, Stein vagy Lévinas felfogásában), szigorúan az önvalón belüli, vagyis a minden interszubjektivitáson túli én sajátja. Az én, az önvaló vagy a lélek

egyetlenségének és egyedüliségének koherens volta Nyugaton alig került előtérbe, de a pluralitás különböző formái és módszertani igénylései Keleten is elhomályosították a valóságát.

Kathleen Taylor: *Sir John Woodroffe, Tantra and Bengal. 'An Indian Soul in the European Body.'* London–New York, 2001, RoutledgeCurzon. 319 oldal.

Olyan szerzők munkái révén, mint Lilian Silburn, Hélène Brunner, André Padoux, Teun Goudriaan, Jan Schoterman, Raffaele Torella, Alexis Sanderson, Dominic Goodall, Somadeva Vasudeva vagy Törzsök Judit és sokan mások, a hindú *tantrák* kutatása mára kétségtelenül messze túlhaladta Arthur Avalon (Sir John Woodroffe, 1865–1936) könyveit és fordításait, s azok interpretációit is, akik őt követték. Ennek ellenére nem javasolnánk, hogy a tiszteletlenség jeleit tanúsítsuk az elődökkel szemben, csak azért, mert mi ismerjük a kutatási fejleményeket, jobban tudunk szanszkritul, és internetes vagy egyéb lehetőségek birtokában könnyen hozzájuthatunk olyan eredeti szövegekhez, amelyekről Avalon nem is álmodhatott. Normális esetben ezeket merőben pozicionális előnynek kell tekinteni, amit nem szabadna azok ellen fordítani, akiknek művei nélkül, meglehet, soha nem foglalkoznánk a tantrikus hagyományokkal. Nem kellően belehelyezkedni az elődök

évtizedekkel korábbi történeti és személyes helyzetébe, mindenképpen aggályos, különösen, ha bennünket is inspiráltak. Márpedig ez a mű, minden őszinte érdeklődés és komoly kutatás dacára „mitoszromboló” könyv, ha nem is ez volt a szándéka. Egyébként etikailag is aggályos „leplezést” írni valakiről, akivel a saját hírnevünket kívánjuk öregbíteni, ám akinek helyzetét nem igazán értettük meg. Valóban sok minden elmondható – és megfelelő módon el is mondandó – Sir John munkásságáról, a szerző azonban távol áll attól, hogy igazán empirikusan tegye ezt, és hogy a finoman szenzációhajász adalékok feltárása mellett meglássa például azt, hogy minden hiányossága és tévedése ellenére Avalon jó interpretátor volt: megfogalmazásainak színvonalát a legtöbb sokkal tájékozottabb mai kutató egyáltalán nem éri el, akkor sem, ha tárgyilag és nyelviileg kevesebbet téved.

Ernst Jünger: *A fájdalomról.* Ford. Varázsló Macska. Pécs, 2018, Varázsló Macska Kiadó. 123 oldal.

Miközben a magyar könyvkiadás eddig Ernst Jünger három könyvét jelentette meg (*A márványszirteket*, a *Homokórák könyvét* és az *Acélzivatartant*), ez a rejtélyes, kis példányszámban dolgozó kiadó is a harmadik művet közli tőle. A Katharina Ayan által összeállított – nagyszerű és bölcs – *Nappal-éjszaka* című idézetgyűjtemény (1996), majd *A harc mint benső élmény*

(1922) után most ezt az 1959-es írást. Az *Über den Schmerz*, ahogy az első fejezetben is olvasható, Jünger „munkással” (*Der Arbeiter*) kapcsolatos ideájához tartozik. Ennek nincs sok köze a negyedik társadalmi rendhez: a proletáriátushoz. Jüngernél a cselekvő, alkotó embert, egyfajta jelenkori harcost jelent. A témának Julius Evola is közel kétszáz oldalas kötetet (*L'Operaio nel pensiero di Ernst Jünger*) szentelt. Ennek a munkálkodó „embertípusnak” a fájdalomairól és fájdalom-meghaladásáról van szó, irodalmi-gondolati, nem pedig didaktikus nyelvezeten, tizenhat fejezetben.

Colin Duriez: Tolkien és C. S. Lewis. Egy hiteles barátság története. Ford. Király Teodóra. Budapest, 2016, Harmat Kiadó. 279 oldal.

Ez volt az az életrajzi-filológiai mű, amelynek alapján, egy mélységes barátság krónikájának keretei között megértettem, hogy Tolkien és Lewis eredetileg minek szánták a *fantasy* műfaját. Sokáig úgy gondoltam, hogy pusztán egyéni, ennél fogva álmitológia az övék, míg nem rájöttem, semmit nem tehetek arról, hogy utánuk a *fantasy* milyen eltérő irányokba ment el. Az ő indíttatásuk alapvetően tradicionális volt, úgy tanítási módszertanukban, mint egyéni regényeikben, tehát elméleti (irodalmi, nyelvészeti, keresztény) írásaikon kívül is. „Az egyik legfontosabb kapocs, amely Tolkien és Lewist összekötötte, a modern

világ iránt táplált ellenszenvük volt. Nem a huszadik század vívmányaival volt bajuk, mint például a fogorvossal, a buszozással vagy a csapolt sörrel, hanem a modernizmus mélyén megbúzódo mentalitással. Nem a tudósokat vagy a tudományt ellenezték, hanem azt, ahogy a modernizmus dicsőítette a tudományt, kisajátította a tudást, és tagadta, hogy a megismerésnek lehetnek más módjai, [mint amilyen] a művészet, a vallás vagy az egyszerű emberi bölcsesség. Mindketten úgy érezték, hogy ez a mentalitás valójában egy betegség, és komoly veszélyt jelent az emberiségre.” (130–131. o.)

**Kecskés együttes:
A lovagkirály. Szent László halálának 900. évfordulójára. Szentendre, 1995, Pro Musica Antiqua Hungarica Danubiana Egyesület. 29 perc 19 másodperc.
„Koboz is peng”. Kobzosok és énekmondók a Kárpát-medencében. 1–2. Szentendre, 1997, Pro Musica Antiqua Hungarica Danubiana Egyesület. 61 perc 34 másodperc + 58 perc 4 másodperc.**

Régi lemezek ezek, de milyen jó lemezek! Külön ki kell emelni a dalokat összekötő, lemeztémákhoz kapcsolódó, többnyire régi forrásokból vett, jól kiválogatott prózaszövegeket, melyek nagy segítségünkre vannak abban, hogy még inkább visszavarázsolódjunk az adott korba és helyzetekbe. A próza itt nem áll ellentétben a ze-

nével, annál inkább sem, mert a mi magyar régi népi zenénk epikus jellegű, történetelbeszélő volt. Furcsa, de mesélni valamiféleképpen azt jelenti, hogy a történesek felett állni... És eleink bizonyára tudták ezt. Az archaikus nyelvezet is fokozza az autentikus zene hatását. Egyszerre hallgatunk hangoskönyvet és régizenei lemezt. Itt lenne az ideje újra kiadni őket.

**Nem hiába haltatok meg!
Németh Terézia naplója 1956-ból. Székesfehérvár, 2017, Magyar Szív – Magyar Szó Alapítvány. 209 oldal.**

2006-ban jelent meg egy tizenkét éves fiú 1956–1957-ben írt naplója (Csics Gyula: *Magyar forradalom, 1956*), amely nagy sikert aratott, később film is készült belőle. Ez most egy tizennégy esztendőös leány ugyancsak korabeli naplójának kiadása. A kiskamaszi báj megnyilatkozásain túl megrendítő szemlélni, ahogy a felnőttek forradalmi lelkesedése és tüze áterjedt a gyermekre. Kétségtelenül az ilyen finom áthallások adnak a dokumentumnak valódi történelmi értéket. A szabadság és a remény tüze akkora volt, hogy személyes sajátosságok mellett ott szemlélhetjük a kézirat első és utolsó oldalának díszítéseiben, aláhúzásaiban is. A kötetet kapcsolódó korabeli fényképek, cikkek, dokumentumok és lapszéli történelmi definíciók, valamint Dr. Vajda Jenőné, született Németh Terézia elő- és utószava teszi teljessé.